

MOLL, VILLANGÓMEZ I EL MODEL DE LLENGUA LITERÀRIA A LES PITIÜSES

La magnitud i la bellesa de l'obra creativa de Marià Villangómez no ens han de fer perdre de vista la importància de la seva aportació a l'establiment d'un model de llengua literària adequat per a les illes Pitiüses. En aquesta tasca, Villangómez va partir dels referents normatius de Pompeu Fabra i de Francesc de Borja Moll, i d'alguns precedents literaris locals —sobretot Isidor Macabich—, però va ser en gran part gràcies al seu mestratge i al seu meregut prestigi que els escriptors, els ensenyants i les publicacions d'Eivissa i Formentera van acabar adoptant al llarg de la segona meitat del segle xx un model ponderadament unitari i específic en la llengua literària o estàndard.

DELS ANYS TRENTA ALS ANYS SETANTA

Com en el conjunt del territori de llengua catalana, també a les Pitiüses hi hagué dos moments decisius per a la implantació del model normatiu unitari: els anys trenta i els anys setanta del segle xx. En tots dos casos, el final d'una dictadura —la del general Primo de Rivera primer, la del general Franco després— donava pas a una democràcia parlamentària més oberta envers l'ensenyament i l'ús públic de la llengua catalana. I aquesta expansió de l'ús del català com a vehicle de cultura ofería noves ocasions per a la comunicació entre tots els Països Catalans, en les quals esdevenia imprescindible un model unitari de llengua comuna.

Els anys trenta van ser el moment de la culminació de la proposta normativa de Pompeu Fabra, amb l'aparició del seu *Diccionari de la llengua catalana* (1932), que coincidí amb l'adopció general de les normes de l'Institut d'Estudis Catalans a les Balears, propiciada per Francesc de Borja Moll, i amb

la promulgació de les Normes de Castelló per part dels escriptors valencians. Poc després (1934), el mateix Fabra era convidat a fer el discurs inaugural dels Jocs Florals de Barcelona, fins aleshores reducte dels antinormativistes, i es podia considerar assolida la unitat de norma en la llengua catalana. Pel que fa a l'àmbit pitiús, aquests són els anys en què el jove Villangómez —mentre acabava els estudis de dret a Barcelona— decideix adoptar el català en emprendre la seva obra poètica.¹

L'any 1933, Villangómez acaba la carrera i, de retorn a Eivissa, col·labora amb el seu parent Isidor Macabich en la selecció dels poemes que havien de ser premiats en els Jocs Florals d'Eivissa.² Aquell mateix any Macabich publica a Barcelona el recull poètic «Dialectals» (*La Revista*), en el qual abandona les grafies localistes que havia usat fins aleshores i adopta l'ortografia fabriana. D'altra banda, per aquells anys el canonge eivissenc emprèn una producció poètica de to menys local i de llengua molt més elaborada i unitària,³ que exemplifiquen les seves *Vesprals*.

Va ser també el mateix any 1933 que Villangómez deixà veure a Macabich alguns dels seus primers poemes i el canonge li'n va publicar un —el primer de Villangómez que veuria la llum— al *Diario de Ibiza*. Des del primer moment, les opcions lingüístiques de Villangómez en la seva obra creativa es decantaran molt clarament per les solucions més generals i unitàries en la grafia i en la gramàtica —tot i que mantindria l'ús d'algunes formes verbals balears (especialment la primera persona del present d'indicatiu sense desinència) fins a la revisió de la seva obra per a l'*Antologia poètica* de l'Editorial Selecta (Barcelona, 1969). En el lèxic i en algunes expressions, en canvi, sempre va procurar enriquir la llengua comuna amb escollides aportacions pròpies del català d'Eivissa.

En arribar els anys setanta, el context polític, social i cultural de la llengua catalana a Eivissa i Formentera es torna especialment dinàmic. La reactivació de l'Institut d'Estudis Eivissencs, que en aquesta etapa se centraria en l'enèrgica afirmació de la catalanitat cultural de les Pitiüses, amb nombroses publicacions, cursos i conferències, planteja públicament un model de llengua comuna culta amb el qual encara pocs eivissencs i formenterers estaven

1. Ho explica amb detall al seu llibre *El llambreig en la fosca* (Eivissa, Institut d'Estudis Eivissencs, 2000), on deixa constància de la influència del seu amic Aquilí Tur, deixeble de Fabra (p. 178).

2. Vegeu *El llambreig en la fosca*, p. 180.

3. Vegeu l'article de M. Villangómez, «Macabich i la llengua de la terra», inclòs al llibre *Alguns escrits sobre les Pitiüses* (Eivissa, Institut d'Estudis Eivissencs, 1981). Macabich, en publicar a Eivissa els seus primers poemes aplegats en llibre el 1922 (*De mi mocedad*), havia justificat així les seves peculiars opcions ortogràfiques: «Atendiendo a nuestro general desconocimiento del catalán literario, conservé estrictamente la forma dialectal, conformando la expresión escrita a la hablada». Villangómez en posa com a exemple els dos primers versos del poema «Flors d'ametller»: «Ya'stenen eufanosus per tota sa planúria / es seu nítit mantell es foscus enmetllés».

familiaritzats. La premsa eivissenca d'aquells anys va recollir successives polèmiques, sovint tenses i crispades, sobre la identitat lingüística i cultural de les Pitiüses. Villangómez no hi va tenir mai un paper belligerant de primera línia, però va saber intervenir en moments decisius, per tal de puntualitzar qüestions lingüístiques que alguns intentaven tergiversar.⁴

Les pàgines del setmanari bilingüe progressista *Uc*, aparegut els anys 1977-1978, van donar a Villangómez l'ocasió d'exposar de manera menys reactiva i ordenada quin era el seu concepte de la llengua literària adequada per a les illes Pitiüses. Ho faria en diverses col·laboracions, signades amb el pseudònim Marc Arabí, recollides més tard per l'autor al llibre *Alguns escrits sobre les Pitiüses* (Eivissa, Institut d'Estudis Eivissencs, 1981) i que complementen el *Curs d'iniciació a la llengua* que el mateix Villangómez havia publicat el 1972.⁵ Aquesta obra té un caràcter eminentment didàctic, ja que era el manual de les classes de català que impartia Villangómez, i es dedica sobretot a descriure les regles ortogràfiques i gramaticals que l'autor proposa als aprenents de les Pitiüses. Ara bé, tant a la introducció com al text que clou el llibre, a manera d'epíleg —«La llengua dels eivissencs i formenterers»—, s'hi fan observacions dignes de comentari.

En els articles, en canvi, el to és més argumentatiu i Villangómez hi presenta la justificació explícita de les opcions lingüístiques que proposa, encara que en aquest cas de manera menys exhaustiva, com és lògic. El nucli de la proposta lingüística de Villangómez el constitueixen els tres articles titulats «¿Com podria ser una llengua literària de les Pitiüses?»,⁶ «Els pronoms personals febles i la llengua literària de les Pitiüses»⁷ i «Més sobre la llengua literària de les Pitiüses».⁸ En realitat es podria dir que integren un mateix text, dividit en tres parts per raons de l'espai disponible en la publicació que els havia d'acollir. Al seu costat, però, val la pena destacar dos altres articles, específicament dedicats al mateix tema, encara que amb una independència textual més clara. Són els titulats «Article literari i article baleàric»⁹ i «Aquesta vegada, en eivissenc».¹⁰ Tots dos fan referència al punt més deba-

4. Aquest és precisament el cas de l'article esmentat a la nota anterior, que havia aparegut al *Diario de Ibiza* el 7 de setembre de 1973, com diu el mateix Villangómez «enmig d'una sorollosa i apassionada polèmica», en la qual alguns intentaven aixecar l'actitud lingüística de Macabich —mort feia pocs mesos— com una bandera de particularisme eivissenquista i anticatalà.

5. En referència abreujada, *Curs*. Aquesta obra, subtitulada *Normes gramaticals: Lectures eivissenques i formentereres*, havia estat editada també per l'Institut d'Estudis Eivissencs, que el 1978 en faria una segona edició. Les pàgines que citarem es refereixen a aquesta segona edició.

6. En referència abreujada, *Com*.

7. En referència abreujada, *Pronoms*.

8. En referència abreujada, *Més*. Aquest tercer ja no va veure la llum al setmanari *Uc*, que acabava de desaparèixer.

9. En referència abreujada, *Article*.

10. En referència abreujada, *Eivissenc*.

tut aleshores en la definició de la llengua comuna per a l'ús públic: l'opció per l'article formal *el* o per l'article salat *es*. Els altres articles —igual d'interessants— feien una referència molt més indirecta al model de llengua proposat per a les Pitiüses.

EL CONCEPTE DE LLENGUA LITERÀRIA

Villangómez presenta una idea flexible i matisada de llengua literària per a les Pitiüses, de manera que «conservant la unitat amb la catalana general, accepta determinades modalitats, sobretot tradicionals, de les dues illes i deixa l'ús d'alguns altres dialectalismes a les intencions i el gust de l'escriptor». És una llengua que «[v]ol enriquir-se amb aportacions de tots els països de llengua catalana, però no renunciar a formes pròpies que són ben legítimes i li donen certs trets característics». Deixa clar, però, que aquesta llengua «no s'ha de basar en una comarca determinada [...], ni tan sols en una illa [...], ni en tot l'arxipèlag, sinó en el conjunt de les terres per on es va estendre el català, i això fins a les últimes conseqüències».¹¹

«Ens decantarem sovent per les formes, paraules i expressions que, sent eivissenques, uneixen, més que no per les que separen. I repetirem [...] que l'escriptor, segons les seues tendències, i també d'acord amb les seues finalitats literàries i les seues recerques estilístiques, podrà mostrar-se atret per una llengua més dialectal, o del tot dialectal, o bé per una expressió més unitària, fins per la més unitària. Li és permès d'aportar dialectalismes convenients a la llengua general o assaonar la seua frase amb mots i girs locals que li comuniquin vivesa, expressivitat, naturalitat, gràcia, abundància, emotivitat. Recordarem allò que diu la gramàtica que vaig escriure per a l'Institut d'Estudis Eivissencs: “Consideram com a nostre, estenent l'entranyable eivissenc, que és una de les formes en què es manifesta, tot el català en la seua amplitud i riquesa”.»¹²

L'ARTICLE COM A OPCIO PRIMORDIAL DE VARIETAT

A l'hora de concretar quines han de ser les característiques d'aquest model, Villangómez no dubta a afirmar que «[l]a nostra llengua literària ha de tenir una gran relació, per raons de pròxim parentiu, amb la llengua literària de les Balears, de què s'han servit tan excel·lents escriptors». Evidentment, al costat d'aquests escriptors, Villangómez tenia present la proposta de Fran-

11. *Com.*

12. *Més.*

cesc de Borja Moll, aleshores àmpliament divulgada.¹³ En diverses ocasions fa referència explícita als criteris de Moll.

L'article és sens dubte l'opció més rellevant en la definició de la llengua literària: «Tant aquestos escriptors mallorquins i menorquins com els eivissencs han començat per escriure l'article derivat de *ille*, amb la qual cosa, ampliant l'ús ben viu d'aquest article en el parlar de les illes en bastants de casos, han continuat una tradició molt antiga i han procurat una unificació amb els altres parlars catalans. L'article salat sempre ha tengut en l'escriptura un ús molt limitat.»¹⁴

Villangómez va dedicar una de les seves col·laboracions al setmanari *Uc* a explicar la història dels usos dels articles en català, amb una referència especial als textos eivissencs. Els seus arguments són clars i eficaços: els escrits antics de les Pitiüses usaven l'article *el* (amb la seva variant *lo*); l'article *es* també procedeix del Principat, on encara és usat en algunes contrades i per alguns escriptors, com Ruyra; en la parla de les Balears i les Pitiüses, l'article salat «alterna amb *el*, *la*, en algunes paraules i expressions determinades», però «no ha predominat mai en la llengua escrita, ni tan sols a les nostres illes».

L'article salat esdevé per a Villangómez l'indicador per excel·lència de l'ús d'una llengua dialectal, i remarca que apareix només en textos costumistes, com les rondalles, o «en els diàlegs inclosos dins una obra narrativa o en tota una peça teatral».¹⁵ I en una altra col·laboració matisa: «podem estendre s'ús de sa llengua dialectal a altres gèneres: una carta, unes paraules o tot un discurs que dirigim a un públic insular, [...] transcriure cançons, endevinetes, adagis, etc. que sentim de viva veu».¹⁶

En un altre lloc, Villangómez havia justificat la necessitat d'aquesta opció: «Molts volem contribuir a l'esforç cap a la unitat i la normalització de la llengua, en el qual l'ús de l'article avui més general, l'anomenat literari, és un factor important. En el camí que duu a la llengua literària i general, tots hem de renunciar a algun particularisme.» I recorda a continuació algunes de les renúncies que han de fer els parlants d'altres territoris.¹⁷ Fins i tot si volem escriure en eivissenc, insisteix Villangómez, «hem de triar entre diverses formes

13. Dues obres de Moll havien esdevingut referents indefugibles: els seus *Rudiments de gramàtica normativa per a ús dels escriptors balearics* (Palma, Moll, 1962) i més endavant la *Gramàtica catalana: Referida especialment a les Illes Balears* (Palma, Moll, 1968). Ens referirem abreviadament a aquesta darrera com a *Gram.*

14. *Com.*

15. *Article.*

16. *Eivissenc.* Aquest article està escrit íntegrament en eivissenc dialectal, amb la finalitat de demostrar que l'autor no tenia cap prevenció absoluta contra aquesta possibilitat, «encara que creguem que correspon a un gènere que demana es català literari (no es català de Labritja, de Felanitx, de Mataró o de Lleida)».

17. *Article.*

possibles», perquè «també hi ha més d'un eivissenc» —i addueix com a exemples algunes de les diferències entre el parlar del camp i el de la ciutat, i diversos vulgarismes que sempre convé evitar.¹⁸

La «Introducció» al *Curs d'iniciació a la llengua* es dedica de manera preferent a situar el català de les Pitiüses en el conjunt dels dialectes catalans i a justificar l'ús de l'article formal en la llengua escrita: «Aquest article, que ací també s'usa en determinats casos de la llengua parlada (*la mar, el dimoni, l'any passat, la Mola, a les hurtes*, etc.), ha estat sempre el general en la llengua escrita o literària (antigament també amb les formes *lo, los*).» I per si n'hi hagués algun dubte, Villangómez ho exemplifica a continuació amb fragments de textos eivissencs, del segle XIII ençà.¹⁹

L'article neutre és clarament rebutjat, en aquest cas amb més contundència que Moll: «En la llengua literària moderna s'ha suprimit l'article *lo* [...]. En la llengua literària de les Pitiüses creim que es pot fer la mateixa cosa, malgrat que en la llengua popular (ací, a Mallorca, a Catalunya) el *lo* neutre sigui corrent.»²⁰

Pel que fa a les formes de l'article salat, especifica que el masculí plural és sempre *es* a Eivissa i Formentera, a diferència de Mallorca i Menorca, on adopta davant vocal o *h* la forma *ets*.²¹ En el cas de les formes concretes, Villangómez s'inclina per apostrofar-les: *a's, d'es, p'es*, encara que també diu que s'escriuen sense apòstrof (*as, des, pes*), a fi d'evitar que es confonguin amb la preposició *des* i amb els noms *as* i *pes*.²²

ALTRES OPCIONS PRÒPIES DE LA LLENGUA LITERÀRIA

Al costat de l'article, Villangómez esmenta molts altres criteris en els quals coincideix amb Francesc de Borja Moll, però en alguns casos hi afegeix puntualitzacions específiques per al català d'Eivissa i Formentera o criteris diferents i complementaris. En la nostra presentació remarquem amb negreta aquests darrers:

18. *Eivissenc*.

19. Villangómez va escriure fins i tot una llarga narració en què tan sols usava l'article literari, sense sortir dels casos en què és habitual en la llengua parlada de les Pitiüses: així demostra que era un article tan eivissenc com el salat. Vegeu Joan VENY, *Aproximació al dialecte eivissenc*, Palma, Moll, 1999, p. 153-154.

20. *Més*; *Curs*, p. 73 i s.

21. *Curs*, p. 65.

22. *Curs*, p. 58. Per a més detall, vegeu les lliçons 12a, 13a i 14a (p. 65-76). Posteriorment, però, Villangómez va assumir l'acord de la Universitat de les Illes Balears de no apostrofar aquestes contraccions per tal de mantenir una analogia total amb les corresponents de l'article literari.

a) Grafies i pronunciacions

- Els mots com *moralitat* o *quantitat*, que s'han d'escriure així encara que solen pronunciar-se a la castellana, acabats en *-idat*.²³

- Les formes *ametler*, *batle*, *espatla*, *vetla*, *rotlo*, etc., es poden mantenir en la llengua literària, encara que Villangómez recorda que a les Pitiüses alternen les formes *ametler* i *ametller*.²⁴

- «[P]ronunciacions com les que revelen les grafies *manetjar* i *conseï*²⁵ (possibles en l'escriptura d'una rondalla popular, en la transcripció d'una cançó pagesa, etc.) no han de manifestar-se en la nostra llengua literària. Escriurem *manejar* i *consell*, com **també escriurem *jo*, *ja*, encara que pronunciem *io*, *ia*, i *escarabat*, *olibassa*, *alcova*, *covard*, malgrat que en aquestos mots i en alguns altres confonguem la *b* i la *v* en la pronunciació.**»²⁶

- En alguns casos, les opcions de la llengua comuna coincideixen amb les habituals en la parla de Vila: «Podem preferir, en general, com a formes literàries, *aigua*, *llengua* i *Pasqua* a les també eivissenques *aigo*, *llengo* i *Pasco*.²⁷ Així mateix escriurem *família*, *memòria*, i no *famili*, *memori*. [...] Per no parlar de mots com *llarg* i *viatge*, que escriurem d'acord amb la pronunciació pagesa [...]»²⁸

- «*Vénc* (*vínc*, de *venir*),²⁹ *fé* (*fes* i *féu*, de *fer*),³⁰ *vé* (*véu* o *veié*, de *veure*)³¹ i *sét* (*estat*, de *ser*),³² formes verbals de les illes, també porten un accent diacrític.»³³ També duen diacrític «*vénda* i el seu plural *véndes* (nom sinònim de *tanda* i també, a Eivissa i Formentera, nom de les petites demarcacions en què es divideixen els pobles o parròquies), *vénguis* i *vénguïn* (formes del verb *venir*),³⁴ [...] *renèc* i els augmentatius en *éblo*: *peuéblo*, *grossélla*».³⁵

b) Variació morfològica

- Les formes femenines dels possessius *meua*, *teua*, *seua* i els plurals respectius, anàlegs als valencians.³⁶ Les formes *nostre* i *vostre*, amb els seus plu-

23. *Com*; *Gram.*, p. 225.

24. *Com*; *Curs*, p. 41; *Gram.*, p. 69.

25. *Gram.*, p. 63 i 67, respectivament.

26. *Més*; *Curs*, p. 45-46.

27. *Gram.*, p. 41.

28. *Més*.

29. *Gram.*, p. 125.

30. *Gram.*, p. 118.

31. *Gram.*, p. 126.

32. *Gram.*, p. 117.

33. *Curs*, p. 50.

34. *Gram.*, p. 125.

35. *Curs*, p. 53-54.

36. *Com*; *Curs*, p. 89.

rals, són les adequades per a la llengua literària, en lloc de les populars *nostro* i *vostro*.³⁷

- «També podem emprar, en la nostra llengua literària, els plurals *hòmens, jóvens, àsens*,³⁸ en comptes de *homes, joves, ases*, així com *passejos, desitjos* i altres de semblants, en lloc de *passeigs, desigs*, etc.»³⁹ Moll s'inclinava pels plurals *passeigs, desigs*, etc.

- *Aquestos o aquests* (Villangómez recorda que la primera forma ja és acceptada per Fabra a la gramàtica pòstuma), «de la mateixa manera que preferim els plurals *restos, boscos i textos* a *rests, boscs i texts*, igualment possibles».⁴⁰ Moll⁴¹ no mostrava preferència per un dels dos tipus, ni recollia la forma *aquestos*.

- Entre els quantitius, Villangómez hi inclou la forma illenca *manco*⁴² i aclareix que a les Pitiüses no s'usa *gens*, substituït normalment per *mica*.⁴³

- Els numerals presenten a les Pitiüses una alternança entre les formes més generals *disset, divuit i dinou* i les específicament balears *desset, devuit i denou*.⁴⁴ Les primeres són més corrents al camp, mentre que les últimes predominen a la ciutat.

- Pel que fa als ordinals, Villangómez admet les formes *quint, sext, sèptim, octau, dècim, vigèsim, trigèsim*, però no les considera tan recomanables com *cinquè*, etc.⁴⁵

- Entre els adverbis, observa Villangómez que «trobam en els escriptors medievals, al costat de *sovint*, el nostre *sovent*, encara tan viu a Eivissa. [...] També usarem *susara*, forma eivissenca que era la del català antic [...]».⁴⁶

- «En la llengua literària de les Pitiüses no ens limitarem a l'ús de l'anomenat article personal davant els noms masculins començats en consonant (*en Joan, en Cardellach*); també usarem, en els altres casos, les formes *n'* i *na*: *n'Enric, n'Aurèlia, na Magdalena*.»⁴⁷

- «Qui ho vulgui pot escriure *idò*, però no rebutjarem la conjunció *doncs*.»⁴⁸

37. *Com; Gram.*, p. 148.

38. *Gram.*, p. 141.

39. *Com; Curs*, p. 86.

40. *Com; Curs*, p. 90.

41. *Gram.*, p. 142.

42. *Gram.*, p. 152.

43. *Curs*, p. 93.

44. *Com*.

45. *Curs*, p. 94; *Gram.*, p. 151.

46. *Com; Curs*, p. 180.

47. *Més*. Moll escriu aquests articles en majúscula (*Gram.*, p. 75).

48. *Més; Gram.*, p. 218.

Pronoms personals

- «Cal escriure, fora dels textos on s'imiti la parla popular, *nosaltres* i *vosaltres*, per bé que aquestos pronoms tinguin diferents pronunciacions segons les comarques (a les Pitiüses, *naltros* i *valtros*).»⁴⁹ **També escriurem *jo* (pronomen que a Eivissa, a Formentera i a molts altres llocs es pronuncia *io*).**⁵⁰

- «Darrere d'algunes preposicions solem dir *jo* en comptes de *mi*. Literàriament, però, direm *Anava amb mi* [...].»⁵¹

- «Al nostre arxipèlag les formes dites plenes [...] (*me, te, se, ne* i *vos*) [...] són freqüents, precedint el verb [...].» Villangómez analitza el context d'aquests pronoms en diverses cançons pageses i dedueix que solen aparèixer les formes plenes darrere de consonant i les reforçades darrere de vocal. Addueix altres exemples en què davant del verb apareixen formes reforçades, i conclou: «podem recomanar, per a la llengua literària o estàndard de les Pitiüses, l'ús normal de les formes reforçades dels pronoms indicats, davant dels verbs començats en consonant. És a dir, aplicarem les regles gramaticals exposades per Pompeu Fabra i recollides per tants altres autors.»⁵²

- «Pel que fa al pronom feble *mos* (en determinats casos *mo*), [...] cal rebutjar-lo.»⁵³

Conjugacions

- «Una característica de la llengua de les illes, antigament general en català, és la manca de desinència en la primera persona del singular de l'indicatiu present, en verbs com *cantar, rompre, sentir*. Podem escriure, per tant, *jo cant, jo romp, jo sent* [...].»⁵⁴ «En un verb com *estrènyer* podem escriure, a les Pitiüses, *jo estreny*, enfront de les formes *jo estrenc* i *jo estrenyo*.»⁵⁵ De manera semblant, la primera persona del present d'indicatiu de *néixer* és *jo neix*⁵⁶ i la de *servir*, *jo serveix*.⁵⁷

- La llengua parlada a les Pitiüses tendeix a afegir una *c* analògica al final de la primera persona d'alguns verbs, com *donc* per *don*.⁵⁸ «En la llen-

49. *Gram.*, p. 155.

50. *Curs*, p. 97.

51. *Més; Curs*, p. 97; *Gram.*, p. 156.

52. *Pronoms; Gram.*, p. 158.

53. *Pronoms*. Vegeu per a més detalls la lliçó 21a del *Curs*, p. 101 i s. Moll no esmenta aquest pronom, que també rebutja implícitament.

54. El criteri coincideix amb Moll, evidentment.

55. *Com*.

56. *Curs*, p. 142.

57. *Curs*, p. 151. A l'epíleg, Villangómez aclareix: «no tenim a les Pitiüses, a la primera persona del singular de l'indicatiu present, formes com *estrenc, meresc, nesc*, etc.» (p. 212). De manera semblant, *pertànyer* fa *jo pertany* i la primera persona de *créixer* és *jo creix*. Aquest tret no afecta, però, els verbs *parèixer* i *aparèixer* (que fan *jo parec* i *jo aparec*), ni *conèixer* (que fa *jo conec*).

58. El *Curs* (p. 117) indica que també cal evitar el subjuntiu *dongui*.

gua literària de les Pitiüses hem d'evitar aquestes formes errònies acabades en c. [...] No direm, per tant, *estudiic*, de *estudiar*, sinó *estudii*.»⁵⁹

• «En els verbs de la primera conjugació, a tot l'arxipèlag, deim *cantam*, *cantau*, així com *cantàs*, *cantassis*, etc. Són formes ben recomanables, que ens serveixen perfectament per al nostre català literari [...]. També podem usar les formes *veim* i *veis*, *duim* i *duis*, *feim* i *feis*, *reim* i *reis*, etc. [...]»⁶⁰

• En el verb *ser*, aquesta és la forma corrent d'infinitiu —en lloc de *ésser* o *esser*. La primera persona del present d'indicatiu és *jo som*, «que és com ho deim a tot l'arxipèlag [...]. Però no escriurem *jo siré* o *jo siria* (segons la pronunciació de Vila), sinó *jo seré* i *jo seria* (d'acord amb la pronunciació correcta de la nostra pàgesia)». Pel que fa al participi, Villangómez ressenya la forma eivissenca *sét*, però indica que, «com la continental *sigut*, no es solen admetre en la llengua literària».⁶¹

• En el cas del verb *caber*, Villangómez refusa l'infinitiu popular *quebre*⁶² i el present *quep* (etc.). **Consigna, en canvi, sense reserves, el subjuntiu *càpia*.**⁶³ **Anàlogament, inclou també el subjuntiu *sàpia*, del verb *saber*.**⁶⁴

• «Creim que, en el cas dels gerundis en *guent* i *quent*, hem de renunciar a aquest particularisme, i que la llengua literària de les Pitiüses ha d'adaptar-se [...] a les normes generals.»⁶⁵

• **Entre els imperatius, inclou les formes populars pitiüses *dugues* i *dugueu* (de *dur*)⁶⁶ i *facem*, *faceu* (de *fer*, també formes del present de subjuntiu).**⁶⁷ Moll només consigna com a imperatiu *facem*.⁶⁸

59. *Més*.

60. *Com*. El criteri coincideix amb Moll. El *Curs* (p. 114) fa referència també a altres formes de primera conjugació específiques de les Pitiüses, com el present de subjuntiu *port* (*porti*) i l'imperfet *portàssem* (*portàssim*). També aquestes formes són esmentades per Moll.

61. *Com*; *Curs*, p. 126-127. El *Curs* (p. 118) també indica que cal evitar en el verb *estar* les formes vulgars del tipus *estiré*, *estiria* o *estassis* i, en el verb *haver* (p. 122), *havera* o *havés*. Vegeu *Gram.*, p. 117, 118 i 120.

62. Anàlogament, refusa l'infinitiu *sebre* (p. 129 i 147). Moll també refusa aquests infinitius (*Gram.*, p. 109 i 123). Implícitament, rebutja el present *quep*, ja que no el consigna.

63. *Curs*, p. 137.

64. *Curs*, p. 147.

65. *Més*; *Gram.*, p. 88-89.

66. *Curs*, p. 139.

67. *Curs*, p. 142. Als comentaris del final del llibre, Villangómez afegeix: «Imperatius com els que a la seua gramàtica assenyala Moll per a les Balears, *sigau* o *siau*, *estigau*, *digau*, *creis*, *duis*, *feis*, no s'usen a les Pitiüses. En aquestes illes, en tals casos, la segona persona del plural de l'imperatiu coincideix amb la indicada per Fabra —*sigueu*, *estiguen*, *diguen*— o es separa d'ambdues —*cregueu*, *dugueu*, *faceu*. En aquest últim verb, *fer*, accepta Fabra per a la primera persona del plural de l'imperatiu, al costat de *fem*, la forma *facem*, que és l'eivissenca, però no admet per a la segona persona la forma *faceu*, que és també l'eivissenca, al costat de *feu*.» (*Curs*, p. 211).

68. *Gram.*, p. 118.

- Els verbs *fregir* i *llegir* mantenen encara la conjugació pura (*frig, llig*).⁶⁹
- «Quant als verbs *tenir* i *venir*, [...] a les illes deim *tenc, tendré, tendria, tenguem, tengués, tengut*, etc. I *vénc, vendré, vendria, venguem, vengués, vengut*, etc. [...], que ja trobam en els autors medievals.»⁷⁰
- En altres verbs irregulars el *Curs* presenta alternatives a les formes més generals:
  - En el verb *anar*, el subjuntiu present dóna com a formes alternatives *vagi* o *vaja, vagis* o *vages*, etc.⁷¹
  - En el verb *veure*, el perfet *viu, veres, véu, vérem, véreu, veren*, i l'imperfet de subjuntiu *ves, vessis, ves, véssim, véssiu, vessin*.⁷² **I pel que fa a l'infinitiu, triarem la forma del camp: *veure*, no *vore*.**⁷³
  - Els verbs *obrir* i *omplir* presenten les formes populars del present d'indicatiu *jo obr, tu obris, ell obri* i *jo umpl, tu umpls, ell umpl*.⁷⁴
  - A les Pitiüses, els participis de *omplir, establir, suplir, reblir* i *complir* són, respectivament, *omplit, establit, suplit, reblit* i *complit*.⁷⁵
  - En el verb *dur* coexisteixen les formes *dut* i *duit*.⁷⁶

En aquests moments en què la Secció Filològica està enllestint una nova proposta gramatical normativa, val la pena recordar les orientacions que havia difós el gran escriptor eivissenc per a la llengua literària de les Pitiüses. Algunes tenen probablement un caràcter massa particular per arribar a figurar en una gramàtica general, però totes mereixen atenció i són una mostra de l'adaptació que va fer Marià Villangómez de les propostes normatives de Francesc de Borja Moll.

Confio almenys que hauran atret el vostre interès, malgrat el to enumeratiu i poc sistemàtic dels casos que he espinzellat.

ISIDOR MARÍ

69. *Curs*, p. 152; *Gram.*, p. 90-91.

70. *Com*; *Gram.*, p. 124-125.

71. *Gram.*, p. 108. Curiosament, aquest és l'únic subjuntiu en *-a* que ressenya Villangómez, encara que es tracta d'una variant molt freqüent a les Pitiüses, en alternança amb els subjuntius en *-i*, més generals: *crega* o *cregui, moga* o *mogui, diga* o *digui*, etc. Moll sols fa un esment genèric als subjuntius en *-a* de la segona conjugació, com a formes antigues (*Gram.*, p. 88).

72. *Curs*, p. 148; *Gram.*, p. 126.

73. *Més*.

74. *Curs*, p. 155. Moll sols esmenta les formes del verb *omplir* (*Gram.*, p. 89).

75. *Curs*, p. 155; *Gram.*, p. 89.

76. *Curs*, p. 139 i 211. Moll (*Gram.*, p. 113) sols consigna el participi *duit* i afegeix que *dut* predomina en el català continental.